

LIRIA E FJALËS NË SHQIPËRI DHE KOSOVË

2025

Hyrje

Liria e fjalës — ose liria e shprehjes — konsiderohet gjerësisht si një nga shtyllat themelore të shoqërive demokratike. Në Ballkan, veçanërisht në Shqipëri dhe Kosovë, rruga drejt kësaj lirie është formësuar nga regjime të trazuara politike, luftë, ndërhyrje ndërkombëtare dhe sfida institucionale të vazhdueshme.

Ky artikull shqyrton zhvillimin e lirisë së fjalës në të dy vendet, duke filluar nga periudha pas Luftës së Dytë botërore deri në ditët e sotme, duke vënë në pah dinamikat historike, ligjore, politike e shoqërore, si dhe sfidat dhe mundësitë kryesore.

1. Sfondi Historik: Shqipëria pas luftës së dytë botërore

1.1 Vendosja e regjimit komunist

Pas Luftës së Dytë Botërore, Shqipëria ra nën regjimin autoritar komunist të udhëhequr nga Enver Hoxha. Regjimi ndërtoi një sistem të centralizuar të kontrollit politik, duke përfshirë kontroll të rreptë mbi të gjithë median. Shtypi dhe aktivitetet kulturore shërbenin si mjete propagande për të përhapur ideologjinë e Partisë së Punës së Shqipërisë.

Censura ishte e gjithanshme. Sigurimi i Shtetit mbikëqyrte popullsinë dhe ndëshkonte ashpër çdo formë të kundërshtimit. Qasja ndaj mediave të huaja ishte e kufizuar rëndë dhe qarkullimi i ideve alternative ishte pothuajse i pamundur.

1.2 Roli i gazetarëve në komunizëm

Gazetarët në Shqipërinë komuniste nuk konsideroheshin aktorë të pavarur, por pjesë e aparatit kulturor të regjimit. Detyra e tyre ishte të mbështesnin vijën e partisë. Studimet mbi gazetarinë në periudhën komuniste tregojnë se gazetari e shkrimtari trajtoheshin në të njëjtën mënyrë: si ushtarë të ideologjisë që duhej të shmangnin çdo mendim kritik. Dënimet profesionale dhe personale ishin të zakonshme për çdo lloj devijimi ideologjik.

1.3 Korniza ligjore dhe mekanizmat e censurës

Struktura ligjore gjatë regjimit komunist nuk siguronte asnjë mbrojtje reale për lirinë e shprehjes. E gjithë media ishte pronë shtetërore. Nuk kishte shtyp të pavarur. Rregullimi i përmbajtjes ishte i plotë, dhe media shërbente vetëm si zëdhënëse e partisë.

2. Tranzicioni në Shqipëri: Nga komunizmi te liberalizimi

2.1 Rënia e komunizmit dhe garancitë e reja ligjore

Me rënien e komunizmit në vitin 1991, Shqipëria nisi një tranzicion të vështirë drejt demokracisë. Ndryshimet e para ligjore të rëndësishme ndodhën në vitin 1993 me një ligj që garantonte lirinë e shprehjes. Në vitin 1998 u miratua Kushtetuta e re, e cila sanksiononte lirinë e shprehjes, lirinë e shtypit dhe të drejtën e informimit.

2.2 Ndërtimi i medias së pavarur

Në vitet 1990 u krijuan mediat e para që nuk ishin të lidhura drejtpërdrejt me partitë politike. Investimet e huaja ndihmuan në shtypshkronja dhe pajisje teknologjike, duke i lejuar gazetatat të mos vareshin më nga shteti. Megjithatë, media e re u përball me sfida ekonomike dhe politike: varësi nga bizneset, ndikim i partive, polarizim editorial.

2.3 Vetëcensura dhe ndikimi politik

Pavarësisht garancive ligjore, vetëcensura është ende problem në Shqipëri. Media është e politizuar, dhe gazetarët shpesh shmangin raportimet kritike për frikë nga pasoja politike ose ekonomike.

3. Shqipëria Sot: Liria e fjalës në kohët moderne

3.1 Kornizat ligjore dhe institucionale

Sot, Shqipëria ka një kuadër ligjor relativisht të fortë për lirinë e fjalës. Autoriteti i Mediave Audiovizive (AMA) mbikëqyr median, dhe bashkëpunimi me institucionet evropiane synon përmirësimin e rregullimit mediatik.

3.2 Renditjet ndërkombëtare

Sipas Indeksit të Lirisë së Shtypit 2025, Shqipëria renditet **e 80-ta nga 180 vende**, duke shfaqur përmirësim krahasuar me vite të shkuara.

3.3 Sfidat aktuale

- *Varësia ekonomike e mediave nga politika*
- *Mungesa e mbrojtjes për gazetarinë hulumtuese*
- *Pronësia e ndërlidhur me interesat politike*
- *Vetëcensura e përhapur*

4. Liria e fjalës në Kosovë: Nga paslufta e dytë botërore deri në vitin 1999

4.1 Periudha në Federatën Socialiste të Jugosllavisë

Pas Luftës së Dytë Botërore, Kosova ishte pjesë e Jugosllavisë socialiste. Në këtë periudhë, media ishte e centralizuar dhe e kontrolluar nga partia komuniste. Deri në vitet 1980, media lokale kryente funksione propagande dhe nuk kishte hapësirë të vërtetë për mendim kritik.

4.2 Recesionet dhe represioni i viteve 1990

Pas pezullimit të autonomisë së Kosovës në vitin 1989, Serbia vendosi kontroll të rreptë në institucione dhe media. Televizionet dhe gazetatat shqip u mbyllën ose u kufizuan. Gazetarët shqiptarë u përballën me ndjekje penale, dhunë dhe diskriminim.

5. Kosova pas vitit 1999: Zhvillimi i medias dhe pavarësia

5.1 Peizazhi i ri mediatik

Pas intervenimit të NATO-s dhe vendosjes së UNMIK-ut, media e Kosovës u transformua me shpejtësi. Donatorët ndërkombëtarë, OJQ-të dhe organizatat e huaja luajtën rol kyç në:

- hapjen e mediave të pavarura
- ndërtimin e kapaciteteve profesionale
- krijimin e kornizave ligjore

Megjithatë, varësia nga donatorët dhe mungesa e kapaciteteve vendase krijuan sfida të reja.

5.2 Kuadri ligjor dhe institucional

Kushtetuta e Kosovës garanton lirinë e shprehjes, ndërsa shpifja është e dekriminalizuar. Ligji për mbrojtjen e burimeve gazetareske (2013) konsiderohet një nga më të avancuarit në Evropë.

5.3 Sfidat aktuale

- Ndikim politik mbi mediat
- Kërcënime fizike dhe presion ndaj gazetarëve
- Paditë SLAPP
- Çështje të sigurisë së gazetarëve
- Raportime të Komisionit Evropian që kritikojnë zbatimin e ligjeve

5.4 Rënia e lirisë së shtypit

Në vitin 2025, Kosova u rendit **e 99-ta nga 180 vendet**, një rënie drastike që shqetësoi organizatat ndërkombëtare.

6. Analizë krahasuese: Shqipëria dhe Kosova

6.1 Trashëgimia e kontrollit autoritar

Të dy vendet trashëguan tradita të forta të kontrollit të shtetit mbi median:

- Shqipëria nga komunizmi totalitar i Hoxhës
- Kosova nga sistemi jugosllav dhe represioni serb në vitet 1990

6.2 Rrugë të ndryshme tranzicioni

- Shqipëria pati tranzicion të brendshëm gradual
- Kosova pati tranzicion të shpjëtë nën mbikëqyrje ndërkombëtare

6.3 Sfidat e përbashkëta dhe dallimet

Të përbashkëta:

- Ndikimi politik
- Varësia ekonomike e mediave
- Problemet me pavarësinë editoriale

Dallime:

- Kosova përballet më shumë me kërcënime fizike dhe paditë SLAPP
- Shqipëria ka më shumë vetëcensurë për shkak të lidhjeve të pronësisë me biznes-politikë

7. Shkaqet kryesore të dobësisë së medias

7.1 Pronësia dhe ekonomia politike

- Media në të dy vendet është shpesh pjesë e interesave të mëdha ekonomike të lidhura me politikën, duke cenuar pavarësinë editoriale.

7.2 Boshllëqet institucionale

- Rregullatorët nuk janë plotësisht të pavarur ose të fuqizuar, ndërsa zbatimi i ligjeve mbetet i dobët.

7.3 Qëndrueshmëria ekonomike

- Tregu i vogël reklamues dëmton median e pavarur, sidomos në Kosovë, ku varësia nga donatorët ka qenë e theksuar.

7.4 Siguria dhe mbrojtja e gazetarëve

- Në Kosovë, kërcënimet fizike dhe presioni politik janë më të theksuara; në Shqipëri, vetëcensura është forma kryesore e presionit.

8. Perspektivat dhe rekomandimet

8.1 Forcimi i kornizave ligjore

- më shumë pavarësi për rregullatorët
- rregullim më i mirë i pronësisë
- mbrojtje më e fortë e burimeve gazetareske

8.2 Qëndrueshmëria ekonomike

- stimuj për media jofitimprurëse
- modele financimi të pavarur
- diversifikim të të ardhurave

8.3 Siguria e gazetarëve

- mekanizma emergjentë mbrojtës
- ndëshkim i mprehtë për kërcënimet
- trajnim për gazetarinë investigative

8.4 Nxitja e pluralizmit mediatik

- politika kundër monopoleve të pronësisë
- transparencë e plotë mbi financimet
- mbështetje për media lokale dhe të pavarura

Përfundim

Liria e fjalës në Shqipëri dhe Kosovë ka bërë përparime të rëndësishme krahasuar me periudhat represive të së kaluarës. Megjithatë, sfidat thelbësore mbeten. Trashëgimia autoritare, presioni politik, dobësia ekonomike e mediave dhe mungesa e mbrojtjes së gazetarëve vazhdojnë të ndikojnë negativisht në mjedisin e informacionit në të dy vendet.

Për të avancuar më tej, kërkohen reforma të qëndrueshme ligjore, forcim i institucioneve, mbrojtje efektive e gazetarëve dhe modele ekonomike inovative që mbështesin median e pavarur.

Referencat

- Albanian Helsinki Committee. (2021). *National Barometer on Media Freedom in Albania*. Komiteti Shqiptar i Helsinkit.
- AcademicStar. (2016). *Censorship and self-censorship reflected into the history of Albanian literature*. AcademicStar.
- Balcanicaucaso. (2012). *The Kosovo media under pressure*. Balkan Insight.
- Council of Europe. (n.d.). *Freedom of Expression and Freedom of the Media in Albania (JUFREX)*. Council of Europe Office in Tirana.
- European Western Balkans. (2025, October 27). *The fall of media freedom in Kosovo*. European Western Balkans.
- Fuga, I. (2008). *Politicization and self-censorship in the Albanian press*. ResearchGate.
- Gashi, A. (2023). *Political communication in (post)conflict Kosovo*. UNISCI Journal, 63.
- Human Rights Watch. (2002, June). *Albania: The cost of speech — Violations of media freedom in Albania*. Human Rights Watch.
- Kornegay, V. (1995). *On the road to a free press in Albania: Evaluating outside assistance*. Free Press Conference Paper.
- Kronholm, A. (2013). *Press freedom in Albania*. CORE.
- Mass media in Kosovo. (n.d.). In *Wikipedia*.
- Reçi, A. (2024). *Profile of Albanian journalists during the communist period*. Interdisciplinary Journal of Research and Development, 11(2), 97–110.
- Reporters Without Borders. (2025). *World Press Freedom Index 2025*. RSF.
- SafeJournalists. (2017). *Indicators for the level of media freedom and journalists' safety – Kosovo*. SafeJournalists Network.
- Shqiptarja.com. (2025). *Liria e shtypit: Reporterët pa kufij publikojnë indeksin 2025*. Shqiptarja.com.
- UNMIK / IRMCT Legal Archive. (n.d.). *Kosovo media restrictions in the 1990s*.